

УДК 336.77:631.11(23.0)

Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємництва в гірських населених пунктах

Токар Я.І.

кандидат економічних наук,
викладач кафедри туризму і рекреації
Мукачівського державного університету

Гоблик В.В.

доктор економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

У статті проведено аналіз проблеми депресивних територій та запропоновано практичні заходи по їх вирішенню. Приділено особливу увагу підприємницькому потенціалу населення на проблемних територіях. Проаналізовано емпіричні дані соціологічного дослідження жителів гірських населених пунктів на предмет започаткування власного бізнесу та досліджено проблеми існуючих підприємницьких структур гірських районів. Узагальнено зарубіжний досвід надання прямої фінансової підтримки бізнесу як вагомого важеля розв'язання проблем депресивності. Проаналізовано існуючу практику фінансового забезпечення підприємницьких структур депресивних територій.

Ключові слова: гірські населені пункти, підприємництво, депресивний регіон, фінанси, кредит.

Токар Я.И., Гоблик В.В. ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ГОРНЫХ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАХ

В статье проведен анализ проблемы депрессивных территорий и предложены практические меры по его преодолению. Уделено особое внимание предпринимательскому потенциалу населения на проблемных территориях. Проанализированы эмпирические данные социологического исследования жителей горных населенных пунктов на предмет создания собственного бизнеса и исследованы проблемы существующих предпринимательских структур горных районов. Обобщен зарубежный опыт оказания прямой финансовой поддержки бизнеса как весомого рычага решения проблем депрессивности. Проанализирована существующая практика финансового обеспечения предпринимательских структур депрессивных территорий.

Ключевые слова: горные населенные пункты, предпринимательство, депрессивный регион, финансы, кредит.

Tokar Y.I., Hoblyk V.V. FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN MOUNTAIN SETTLEMENTS

The article analyzed the problem of depressed territories and suggested practical measures to overcome it. Emphasis is placed on the entrepreneurial potential of the population in the problem areas. Empirical data on sociological research into the mountain population on the creation of their own businesses were analyzed and the problems of existing mountain business structures were examined. The foreign experience of providing direct financial support to the business is summarized as a powerful tool for addressing the problems of depression. The existing practice of financially providing for the business structures of depressed territories was analyzed.

Keywords: mountain settlements, entrepreneurship, depressed region, finance, credit.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується глибокою диференціацією у рівнях соціально-економічного розвитку в територіальному зрізі, що проявляється в обсягах виробництва продукції, валової доданої вартості на одну особу, оплаті праці, а відтак і рівні життя населення. Існуюча диференціація економічного простору, що супроводжується економічним спадом і хронічним відставанням значної частини регіонів країни, і особливо гірських населених пунктів Українських Карпат, є визначальним чинником формування депресивних

ринків праці, характерними для яких є високий рівень безробіття, що має переважно структурний характер, наявність значних обсягів вимушеної неповної зайнятості, низькі темпи розвитку сфери докладання праці, невисокий рівень підприємницької активності населення та асиметрична професійна структура економічно активного населення. Необхідність вивчення пріоритетних напрямків фінансового забезпечення з метою стимулювання економічного зростання та сталого розвитку депресивних регіонів є першочерговим завданням вчених і практиків.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів проблем депресивності територій присвячено праці вітчизняних вчених: М. Барановського, І. Вахович, В. Галушак, З. Герасимчук, В. Гоблика, Т. Голікової, Б. Данилишина, М. Долишного, О. Другова, Л. Зайцевої, Ф. Заставного, О. Івашко, І. Камінської, М. Карліна, С. Михайленко, В. Мікловди, В. Пилипів, С. Писаренко, М. Пітюлича, Д. Стеценка, В. Чужикова, І. Школи, та інших. Однак, маючи значний практичний інтерес, проблема фінансового забезпечення розвитку депресивних територій гірських територій Українських Карпат потребує на особливу увагу.

Формування цілей статті: аналіз та визначення шляхів удосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Вивчення ринків праці в населених пунктах Карпат засвідчує, що в нинішній час структура зайнятості населення представлена в переважній більшості виробництвом сільськогосподарської продукції і частково сферою рекреації і туризму. Моногалузеве виробництво приводить до занепаду інших галузей виробництва, які гальмують розвиток депресивних територій. Відсутність можливості працевлаштування в інших сферах виробництва товарів і послуг, незадовільна забезпеченість дошкільними і шкільними, медичними закладами, низький розвиток сільської інфраструктури, сфери послуг, промисловості, торгівлі, будівництва приводить до високого рівня безробіття і є однією з основних причин міграції населення.

Ситуація, що склалася на ринках праці депресивних територіях потребує формування механізму здатного подолати негативні явища, що склалися на ринках праці гірських територій, зокрема шляхом підтримки і розвитку, урізноманітнення форм і видів підприємницької діяльності, розвитку несільськогосподарських видів трудової діяльності, підтримки множинності форм зайнятості сільського населення.

Це ключова проблема реалізації політики зайнятості населення на проблемних територіях. Тим більше, що чисельні соціологічні дослідження засвідчують, населення територій володіє значним підприємницьким потенціалом, тобто, більшість працездатних громадян мають схильність до підприємницької діяльності і, самозайнятості, а найголовніше – бажання займатися нею.

Це підтверджують також дані моніторингу, який проводився в 2012-2014 роках, і засвід-

чив, що біля 70 відсотків опитаних жителів сільської місцевості бажають займатися підприємницькою діяльністю, в той же час кожен 6 із опитаних підприємців не бажає сьогодні займатися веденням власного бізнесу.

На користь висловленої думки говорить те, що, як уже відмічалось, на сьогоднішній день особисті селянські господарства, які є найбільш поширеною формою самостійної організації праці, довели свою ефективність [1]. Проте особи з числа сільського населення, які бажають започаткувати власний бізнес, зіштовхуються з цілою низкою перешкод, які в більшості випадків діють як демотиватори економічної активності населення. Проведене соціологічне дослідження в Закарпатській області серед жителів гірських районів підтверджує цей висновок (табл. 1).

Таблиця 1
Ранжування проблем, з якими стикаються жителі гірських районів Закарпатської області при започаткуванні власного бізнесу, за важливістю (% до числа опитаних)

| Проблеми | % |
|--------------------------------------------|------|
| Відсутність стартового капіталу | 45,6 |
| Відсутність необхідних знань та навичок | 4,4 |
| Відсутність ідеї | 4,7 |
| Відсутність інформації | 2,3 |
| Несприятливе законодавство | 7,4 |
| Корупція в органах влади | 4,3 |
| Відсутність стабільності, страх ризикувати | 31,3 |

Із даних, наведених у таблиці 1, видно, що у жителів при започаткуванні власної справи недостатньо власного стартового капіталу, тобто виникають проблеми фінансового плану. На це накладається відсутність стабільності, що об'єктивно породжує ризики, страх щодо перспективи розвитку власної справи, оскільки стає передбачити перспективу піднесення економіки країни.

Аналогічними є проблеми, з якими стикаються вже функціонуючі підприємці (табл. 2).

Дані таблиці 2 засвідчують, що найбільш вагомими проблемами в діяльності підприємців гірських населених пунктів в процесі започаткування ведення бізнесу, в першу чергу є проблема фінансово-кредитного забезпечення підприємницької діяльності: високе податкове навантаження, неможливість залучити позичковий капітал для підтримки

виробництва продукції і послуг та приводить в подальшому до зменшення рентабельності і в кінцевому підсумку до банкрутства. Більш як дві третини підприємців, що брала участь в опитуванні називають фінансову проблему з якою вони стикаються як першочерговою. Для бізнесу головними недоліками кредитів як джерела фінансування є банківська бюрократія, тривалий термін ухвалення рішення про надання кредитів, їх коротко-та середньостроковий характер, нестача інформації про кредитні ресурси, вимоги щодо розкриття інформації [2].

Таблиця 2

Ранжування проблем, з якими стикаються підприємці гірських районів Закарпатської області, за важливістю (% до числа опитаних)

| Проблеми | % |
|---------------------------------------------|------|
| Складність оформлення кредиту | 4,3 |
| Дорожняча обладнання, ресурсів | 6,0 |
| Низька платоспроможність населення | 20,7 |
| Відсутність знань та досвіду ведення справи | 2,5 |
| Неприятне ставлення населення | 1,0 |
| Недосконалість законодавства | 29,3 |
| Високі податки | 36,2 |

Для органів влади, місцевого самоврядування важливим завданням є концентрація коштів із усіх джерел фінансування для надання можливості жителям гірських населених пунктів розпочати свою власну справу, а також зберегти ті нечисленні підприємницькі структури, які вже існують. В сфері забезпечення фінансово-кредитних ресурсів, залучення інвестицій, використання бюджетних і податкових важелів держава повинна відігравати ключову роль в стимулюванні зайнятості населення в депресивних територіях.

Однак, державна підтримка депресивних територій не дає відчутного результату в покращенні соціально-економічного розвитку. Досвід зарубіжних країн свідчить, що держава в своїй фінанси-кредитній політиці повинна стимулювати розвиток підприємницької активності населення, створювати сприятливе інвестиційне середовище для залучення інвестицій.

Надання прямої фінансово-кредитної підтримки підприємницьким структурам, що функціонують на проблемних територіях, здійснюється здебільшого у формах гарантованих позик, цільового бюджетного фінан-

сування, пільгового кредитування, надання пільг при оподаткуванні доходів кінцевому результаті проводить до подорожання позичкового капіталу., включаючи і нульові ставки оподаткування та звільнення від сплати деяких з них, цільового субсидювання і т.д. [3]. Аналіз основних стримуючих чинників, що виступають бар'єрами на шляху масового залучення населення до заняття підприємництвом є відсутність або повна відсутність стартового капіталу. Дотації держави носять тимчасовий характер і спрямовані і не стимулюють населення депресивних територій до підприємницької діяльності, веденні бізнесу.

Отримання позичкового капіталу стримується проблемами в економіці країни: падінням обсягів промислового виробництва, інфляційними процесами, знеціненням національної валюти. Політика «дорогих грошей» виступає серйозним бар'єром на шляху розвитку підприємництва, оскільки відсікає широкі маси населення від участі у підприємницькій діяльності. А це вкрай небезпечно, оскільки підривається соціальна база для реалізації реформ.

Апеляція до досвіду високорозвинутих країн світу незаперечно доводить, що роль кредиту в розв'язанні проблеми депресивності є дуже вагомим економічним важелем. Це можна пояснити насамперед тим, що в умовах кризи за рахунок дешевого і доступного позичкового капіталу суб'єкти підприємства можуть залишатися конкурентоздатними, нарощувати обсяги виробництва і розширювати його, створювати додаткові робочі місця, тобто вони є тим двигуном, який може вивести країну з кризового стану, оскільки це дасть мультиплікаційний ефект і в інших сферах економіки як окремих територій, так і загалом держави [4]. Попри таку важливість, в Україні спостерігається цілком інша ситуація. Обсяги виробництва падають, рівень безробіття невпинно зростає, обсяги державних запозичень, а відповідно і державного боргу ростуть, доходи населення знижуються, тобто йде повний занепад економіки. Натомість головний фінансовий і емісійний орган держави – Національний банк – робить усе для того, щоб позичковий капітал став недоступним не лише для населення, але і для бізнесу, оскільки на сьогодні облікова ставка, тобто ставка, за якою цей банк надає іншим кредити, становить аж 16,5%. Це не просто велика, а дуже велика облікова ставка, яка майже в п'ять разів перевищує середній рівень у різних країнах Європейського Союзу

[5]. На сьогоднішній день комерційні банки надають кредити юридичним і фізичним особам під 20-29% у гривнях, і це без прихованих щомісячних комісій, якими практично не гребує жоден український банк. На фоні цього жорсткішими є умови доступу до позичкового капіталу кредитних спілок, які кредитують під ще більші відсотки – 35-50% річних і це також без щомісячних «прихованих» комісій. Надмірна вартість позичкового капіталу робить його для суб'єктів підприємництва не рентабельним і недоступним. В результаті, сьогодні не кожне діюче мале підприємство спроможне сплачувати такі високі процентні ставки за позичковим капіталом. Комерційні банки, у свою чергу, не поспішають розвивати відносини з малими підприємствами через підвищений ризик неповернення кредитів [6]. Як наслідок, на практиці основна частка (більше 60%) кредитів суб'єктам малого та мікропідприємництва надаються строком менше 1 року, що не дозволяє розцінювати даний капітал як інвестиційний і накладає додаткові витрати на позичальника. Строк окупності таких ресурсів обмежений малими строками і потребує високого рівня рентабельності підприємницької діяльності, чого в українських реаліях досягти проблематично. Водночас, якщо короткострокове кредитування розв'язує проблему одержання необхідних ресурсів для покриття поточних витрат, то довгострокові кредити є необхідною вимогою для започат-

кування бізнесу, його розширення, оновлення виробничих засобів, їх модернізації. Саме тому надання довгострокових кредитів під заставу землі й розвиток іпотечного кредитування мають стати невід'ємним компонентом ринку кредитно-фінансових послуг [7]. Якщо за короткостроковими кредитами потреба покривається приблизно на 50%, то за довгостроковими – лише на 2 відсотка [8].

Однією із найбільших проблем для більшості як діючих, так і потенційних суб'єктів підприємництва є забезпечення по кредиту, оскільки більшість діючих суб'єктів підприємництва, особливо мікробізнесу, не володіє ліквідним заставним майном. Як наслідок, кредитори зменшують суму кредиту відповідно до покриття до 50-70% від вартості майна забезпечення і ставлячи при цьому більш жорсткі умови повернення позички.

Висновки. Проведений аналіз фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємництва свідчить, що на теперішній час державна фінансова підтримка створення та розвитку підприємницького сегменту на депресивних територіях ще недостатньо ефективна. Для підвищення ділової активності, залучення широких верств населення до підприємницької діяльності необхідно вирішити завдання розширення бази кредитування малих підприємницьких структур, підприємців та суттєво знизити процентні ставки за кредитами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Особисті селянські господарства: стан та перспективи розвитку: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Пітюлича М.І.; М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан, М.М. Пітюлич, Я.І. Токар та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. – С. 126.
2. Батковський В.А. Проблеми кредитування малого підприємництва / В.А.Батковський // Вісник НБУ. – 2005. – Квітень. – С. 32.
3. Цісецький О.Є. Трансформація структури зайнятості населення регіону в умовах економічних перетворень / О.Є. Цісецький. – Тернопіль, 2003. – С. 92.
4. Токар Я.І. «Международный опыт регулирования рынков труда» / Я.І. Токар, В.В. Гоблик // Международный научный журнал: сборник научных статей, Киев, 2016. С. 125-128. № 11 том 2.
5. Пітюлич М.М. Гірські території Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / М.М. Пітюлич; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». – Ужгород: Гражда, 2015. – С. 253.
6. Білорус О.Г. Фінансові та грошово-кредитні чинники інвестиційно-інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу / О.Г. Білорус // Банківська справа. – 2005. – № 1. – С. 15.
7. Вашечко Ю.В. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств в умовах кризи [Текст] / Ю.В. Вашечко // Науковий вісник – Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 7. – С. 273.
8. Готра В.В. Умови та напрямки вдосконалення фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України / В.В. Готра // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 119.
9. Стегней М.І. Інвестиційно-інноваційні домінанти сталого розвитку територіальних одиниць [Електронний ресурс] / М.І. Стегней // Економіка та суспільство. – 2015. – № 1. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/1_ukr/09.pdf